

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРАГНЕНЬ УКРАЇНИ В ІНФОРМАЦІЙНІЙ СФЕРІ

У статті аналізуються основні організаційні форми забезпечення інтеграційних прагнень України в інформаційній сфері та розглядаються основні законодавчі акти, які регулюють це питання. Зокрема визначені організаційно-правові засади, які регулюють розвиток публічної сфери України, її медіапростір у контексті дотримання прав громадян щодо відкритого й вільного доступу до інформації та обговорення найбільш значущих суспільних проблем.

Ключові слова: *євроінтеграція, доступ до інформації, медіапростір, правове регулювання.*

102

— *The article focuses on the analysis of organizational forms of integration desires of Ukraine supplying in the informational sphere and examines the main legislative acts that regulate this problem.*

In particular, organizational and legal bases that control the development of public sphere in Ukraine and its media-space in the context of maintaining citizen's rights concerning to the open and free access to the information and to the discussion of the most important social problems are determined.

Key Words: *eurointegration, informational access, media-space, legal regulation.*

З появою новітніх технологій, розвитком глобальної мережі Інтернет і глобалізацією світового інформаційного простору участь України в цих процесах стала не примхою певних політичних сил або громадських об'єднань, а гострою необхідністю. Однак повноцінна інтеграція України до Євросоюзу і європейський інформаційний простір, зокрема, неможлива без проведення ефективної інформаційної політики, тобто без заходів, спрямованих на підвищення ефективності інформаційного забезпечення курсу України на приєднання до ЄС. А це, в свою чергу, потребує рішучих і впевнених дій з боку українського суспільства й влади.

У Законі України “Про інформацію” державна інформаційна політика визначається як сукупність основних напрямів і способів

діяльності держави щодо одержання, використання, поширення та зберігання інформації, одним із основних напрямів якої є сприяння міжнародному співробітництву в галузі інформації [8]. І саме цей аспект, на нашу думку, має найбільше сприяти приєднанню України до глобального інформаційного простору.

Звісно ж, такий курс потребує відповідного регулювання. Саме тому основні дії в перші роки незалежності були спрямовані на розробку законодавчої та організаційної бази новоутвореного інформаційного простору. Завдяки цьому Україні вдалося досягти значних результатів у розвитку інформаційної сфери. Створене правове підґрунтя має досить розвинутий характер – більшість правових норм відповідають міжнародним стандартам, принципам і нормам забезпечення прав громадян на свободу слова, отримання й поширення інформації. Україна посідає одне з провідних місць в СНД за кількістю законів, що регулюють інформаційні відносини, діяльність мас-медіа спрямована на розширення гласності та поінформованості суспільства [2].

103

Проте, на думку багатьох дослідників, до цього часу все ще не вироблено досить чіткого уявлення про систему інформаційного законодавства, не визначені його структура і склад, межі і сфери правового регулювання. В результаті роботи щодо підготовки проектів одні нормативно-правові акти у цій сфері дублюються, а в інших залишаються проблеми. Сьогодні можна констатувати, що сукупність правових норм у сфері суспільних відносин щодо інформації, визначених у законах і підзаконних актах, у нашій країні досягла за кількістю критичної маси. Це зумовлює необхідність і можливість виокремлення їх у теорії права в окрему міжгалузеву інституцію та інкорпорацію, а також легалізацію її на рівні законодавства. Проте відкритим залишається питання формування доктрини, стратегії, концепції розвитку публічного права України у сфері суспільних інформаційних відносин [14, с. 9].

Основним законодавчим актом, що контролює діяльність усіх суб'єктів інформаційного простору, є Конституція України – Основний Закон держави. Так, окремі статті Конституції, наприклад, забороняють збирання, зберігання, використання й поширення конфіденційної інформації (стаття 32), закріплюють право кожного на свободу думки й слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань (стаття 34), декларують право громадян на захист

інтелектуальної власності та авторських прав (стаття 54) [15].

Не менш важливими є і інші законодавчі акти. Першим законом, що стосується регулювання права на свободу слова, є Закон України „Про інформацію” від 2 жовтня 1992 р. Цей Закон закріплює право громадян України на інформацію, закладає правові основи інформаційної діяльності. У Законі чітко визначаються також поняття «інформаційний суверенітет України» і правові форми міжнародного співробітництва в галузі інформації [8].

Подальший розвиток законодавчої бази в сфері свободи слова пов'язаний із прийняттям 16 листопада 1992 р. Закону України „Про друковані засоби масової інформації (преси) в Україні”. Цей Закон створює правові основи діяльності друкованих засобів масової інформації (преси) в Україні, встановлює державні гарантії їх свободи [11].

104 — 21 грудня 1993 р. було прийнято Закон України „Про телебачення і радіомовлення”, що регулює відносини, котрі виникають у сфері телебачення та радіомовлення на території України, визначає правові, економічні, соціальні, організаційні умови їх функціонування, спрямовані на реалізацію свободи слова, прав громадян на отримання повної, достовірної та оперативної інформації, на відкрите й вільне обговорення суспільних питань [10].

Наступним став Закон України „Про державну таємницю” від 21 січня 1994 р., який регулює суспільні відносини, пов'язані з віднесенням інформації до державної таємниці, засекречуванням, розсекречуванням її матеріальних носіїв та охороною державної таємниці з метою захисту національної і, відповідно, інформаційної безпеки України [6].

28 лютого 1995 р. було прийнято Закон України „Про інформаційні агентства”, який закріплює правові основи діяльності в Україні інформаційних агентств та їх міжнародного співробітництва [7].

Ще одним законом, що регулює питання у сфері забезпечення свободи слова, є Закон України „Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації”, прийнятий 23 вересня 1997 року. Цей Закон визначає правові, економічні, організаційні засади державної підтримки засобів масової інформації та соціального захисту журналістів. Як складова частина законодавства України про свободу слова та інформаційну діяльність, цей Закон посилює

систему правового регулювання в інформаційній сфері [5].

Наступним законом став прийнятий 9 січня 2007 року Закон України „Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки”. Цей Закон визначає завдання, напрями та цілі розвитку інформаційного суспільства в Україні, а також організаційно-правові основи його розвитку. А одним із пріоритетних напрямів його розвитку визначається інтеграція України у глобальний інформаційний простір [9].

Але зрозуміло, що впровадження цих законів у життя має підкріплюватись конкретними організаційними заходами. Саме з цією метою в Україні створена ціла низка державних інститутів, які покликані здійснювати державну інформаційну політику.

Так, у 1994 р. було створено Національну Раду України з питань телебачення і радіомовлення, яка вирішує такі питання, як забезпечення свободи слова та масової інформації; прав телеглядачів і радіослухачів, виробників і розповсюджувачів масової звукової, візуальної та аудіовізуальної інформації; розробки і здійснення державної політики ліцензування телерадіомовлення; використання радіочастотного ресурсу держави; реалізації та контролю за дотриманням законів України у сфері телебачення і радіомовлення [22].

У 1995 р. відновлює свою роботу Державний комітет телебачення і радіомовлення України. Комітет бере участь у формуванні та реалізації державної політики в інформаційній і видавничій сферах, у сфері захисту суспільної моралі, сприяє реалізації конституційного права на свободу слова, координує діяльність в інформаційній та видавничій сферах, забезпечуючи в них державне регулювання і контроль. До того ж, він сприяє розвитку інформаційного суспільства та розширенню національного інформаційного простору [20].

Окрім цього, в Україні діє Державний департамент зв'язку та інформатизації України (Держзв'язок), основними завданнями якого стали: участь у формуванні та реалізації державної політики в інформаційній і видавничій сферах, у сфері захисту суспільної моралі, сприяння реалізації конституційного права на свободу слова, координація діяльності в інформаційній та видавничій сферах, здійснення державного регулювання і контролю в інформаційній та видавничій сферах, сприяння розвитку інформаційного суспільства, розширенню національного інформаційного простору [21].

Законодавче регулювання і контроль за діяльністю органів державної влади і посадових осіб щодо виконання ними функцій і завдань у сфері інформаційної безпеки здійснює Верховна Рада України. Вона також ухвалює засади внутрішньої та зовнішньої політики держави в інформаційній сфері [15].

При Верховній Раді діє Комітет з питань свободи слова та інформації, основна сфера діяльності якого – розроблення та вдосконалення законодавчої бази держави, що регулює відносини в інформаційній сфері, діяльність засобів масової інформації, сприяє утвердженню свободи слова. Комітет здійснює підготовку законодавчих актів, що стосуються діяльності електронних і друкованих засобів масової інформації, правовідносин у сфері реклами, розвитку мережі Інтернет. У своїй діяльності Комітет співпрацює з Державним Комітетом України з питань інформаційної політики, телебачення і радіомовлення, Національною радою України з питань телебачення і радіомовлення, Державним Комітетом зв'язку та інформатизації України. Комітет регулярно ініціює та організовує парламентські слухання, присвячені проблемам інформаційних відносин і свободі слова в Україні, реагує на звернення громадян щодо порушення їх права на інформацію та свободу слова [18].

Як бачимо, у нашій державі створена досить потужна система як правових, так і організаційних засобів регулювання інформаційного простору. Водночас підкреслимо, що інтеграція до європейського інформаційного простору неможлива без прийняття спеціалізованих нормативних актів, планів і стратегій.

Так, у червні 1999 року Указом Президента України було прийнято Стратегію інтеграції України до Європейського Союзу, яка має забезпечити входження держави до європейського політичного, інформаційного, економічного і правового простору [13].

Окрім цього, варто відзначити План дій Україна – ЄС у рамках європейської політики сусідства. Згідно з цим планом, Україна та ЄС погодилися інтенсифікувати політичні, безпекові, економічні та культурні відносини, включаючи транскордонне співробітництво та спільну відповідальність у запобіганні та врегулюванні конфліктів. Його імплементація допоможе в реалізації положень Угоди про партнерство та співробітництво як діючої основи співробітництва України – ЄС та підтримує мету України щодо подальшої інтеграції до європейських економічних і соціальних структур. А однією із

складових галузей розвитку співробітництва, визначених Планом дій, є співпраця у сфері інформаційного суспільства, що передбачає:

– досягнення прогресу у сфері політики й регулювання електронних засобів зв'язку;

– прискорення прогресу в розвитку сфери послуг інформаційного суспільства та інтеграції України в дослідницьку програму технологій інформаційного суспільства [19, с. 30].

Важливим аспектом є також участь України в європейській політиці сусідства та ініціативі „Східне партнерство” зокрема. Проект „Східного партнерства” Європейська Рада схвалила 19-20 березня 2009 року в додатках до висновків головування під назвою „Декларації про Східне Партнерство”. На основі цієї декларації ЄС здійснює необхідні консультації зі своїми східними партнерами з метою підготовки спільної декларації про „Східне Партнерство”. Формально програму „Східного Партнерства” започатковано на саміті в Празі 7 травня того ж року, до початку якого Європейська Комісія надала правила її функціонування. Одним із стратегічних напрямів програми є розвиток демократії та стабільності в країнах – сусідах ЄС та поліпшення соціально-культурних зв'язків, що у свою чергу передбачає покращання відносин в інформаційній сфері [17].

Національний підхід до реалій глобального інформаційного суспільства, переваг інформаційної економіки, координації інтелектуальних ресурсів, міжнародних інформаційних загроз і безпеки, регулювання нових комунікаційних послуг також засвідчили міжнародні конгреси, „Інформаційне суспільство в Україні: стан, проблеми, перспективи (Київ, 2000), „Розвиток інформаційного суспільства в Україні (Київ, 2001)”, „Інформаційне суспільство – стратегія розвитку ХХІ століття”, „Громадський сектор ЗА!” (Київ, 2003), „Міжнародне інформаційне суспільство. Проблеми та перспективи (Київ, 2004), „Роль мас-медіа у формуванні інформаційного суспільства” (Київ, 2005), міжнародний медіафорум „Україна на інформаційній карті світу” (2006), що відбулися за сприяння Європейської комісії, фондів „Відродження” та „Євразія”, а також за підтримки уряду України, Державного комітету з питань зв'язку та інформатизації, Державного комітету з питань телебачення й радіомовлення, Національної Академії наук, Міністерства освіти і науки, інших міністерств та відомств. У ході дискусій з'явилися важливі для України оцінки й рекомендації з питань інформаційної політики держави; законодавства, управління

та економіки в інформаційному суспільстві; розвитку соціально-гуманітарної сфери; ролі безперервної освіти в майбутньому інформаційному суспільстві; трансформації національної інфраструктури, політики інформатизації, розвитку Інтернету в Україні; засобів масової комунікації у XXI ст.; інформаційної безпеки; електронного врядування та впровадження інформаційних технологій у галузях освіти, охорони здоров'я, суспільних послуг, розвитку телекомунікаційної інфраструктури; забезпечення доступу до інформації, нарощування наукового та інтелектуального потенціалу; формування сприятливого кіберсередовища, збереження культурного розмаїття та самобутності, підтримки незалежності і плюралізму ЗМІ [12, с. 16].

108

—

Окрім участі в Європейських конференціях з інформаційної політики, інформаційна політика України, заявлена в доктринах зовнішньої і внутрішньої політики, базується на ідеях та рішеннях *всесвітніх самітів WSIS (The World Summit on the Information Society/ Всесвітній Саміт із питань розвитку інформаційного суспільства) (2003-2005)*. Всесвітній Саміт з питань розвитку інформаційного суспільства – зустріч на вищому рівні, перша стадія якої відбулася в м. Женеві (Швейцарія) з 10 по 12 грудня, а друга – в Тунісі з 16 по 18 листопада 2005 р. Саміт проходив під егідою Генеральної Асамблеї ООН та патронатом Генерального Секретаря ООН Кофі Аннана, а також за сприяння Міжнародного Телекомунікаційного Союзу. Метою цієї події найвищого рівня було прийняття державами-учасницями ООН двох стратегічних документів: „Декларації Принципів” та „Плану Дій”, які визначили основні пріоритети розвитку Інформаційного Суспільства у світі на регіональних, національних рівнях. Україна взяла активну участь у підготовці та прийнятті цих документів [13, с. 150]. Мета самітів – сформувані принципи сталого інформаційного розвитку й міждержавних відносин як Європи в цілому, так і окремих держав європейського регіону. Виконання Україною зобов'язань перед Радою Європи з проблем інформаційного розвитку забезпечується високим освітнім та інтелектуальним потенціалом, технологічним розвитком та інтегрованістю держави у світовий і європейський інформаційний простір, сучасною законодавчою базою та суспільним усвідомленням потенцій інформаційного суспільства. Саме дві домінанти – інтелектуальна й технологічна – визначені як стратегічні напрями

реалізації національної інформаційної політики України у XXI ст., які знайшли підтвердження в програмах європейського та євроатлантичного співробітництва держави на перспективу євроінтеграції [4].

Так, з 1995 р. активно здійснювалися розробки стандартів у сфері телекомунікацій і сертифікації, дослідження потреб ринку, огляд стану телефонних мереж і модернізація кабельних і супутникових ліній зв'язку. З ініціативи ЄС була створена програма TACIS, яка забезпечувала надання грантів для сприяння створенню ринкових механізмів, розвитку науки й перспективних технологій. У період з 1991 по 1997 р. обсяг фондів за програмою TACIS, переданих Україні, склав 410,7 млн. есц (екю) [16, с. 52].

Крім того, співробітництво України з ЄС здійснюється за Шостою Рамковою програмою (2003–2007 рр. і на перспективу до 2025 р.), яка вирізняється революційним змістом і має за мету об'єднання європейських інтелектуальних ресурсів. Вона передбачає зокрема застосування наукового потенціалу Європи для реалізації національних програм становлення інформаційного суспільства й забезпечення лідерства у світовій конкуренції. Програма здійснюється за основними напрямками наукових досліджень для країн-членів, країн-кандидатів та країн-сусідів, що передбачають створення єдиного європейського наукового простору; розробку й планування інтегрованих європейських програм; координацію національних і європейських досліджень щодо еволюційних змін у суспільстві та впливу нових технологій на цивілізаційний розвиток; розробку стратегій єдиної зовнішньої політики, регіональної безпеки, загального інформаційного права, монетарної політики та європейської інформаційної політики; подолання нерівності між інформаційно багатими й інформаційно бідними країнами і забезпечення конкурентоспроможності останніх у європейському регіоні; вирішення проблеми зайнятості та соціальної єдності суспільства на основі економічних реформ, інновацій та високих технологій [24].

Важливим питанням інформаційної політики є адаптація нормативно-правової бази й регуляторної діяльності до стандартів ЄС. Позитивним зрушенням в цьому напрямі є те, що 17 грудня 2008 р. на своєму пленарному засіданні Верховна Рада України ратифікувала Європейську конвенцію про транскордонне телебачення. Метою Європейської конвенції про транскордонне телебачення, прийнятої

5 травня 1989 року у м. Страсбурзі та підписаної від імені України ще 14 червня 1996 року, є „сприяння транскордонній трансляції і ретрансляції телевізійних програм, які відповідають вимогам щодо поваги людської гідності і дотримання прав людини, у країнах-членах Ради Європи, надання широкого вибору телепередач для населення, зміцнення тим самим культурної спадщини Європи і розвиток аудіовізуального мистецтва” [3]. У цей же день парламент прийняв у першому читанні зміни до Закону України „Про рекламу” у зв’язку з ратифікацією цієї конвенції. Цим проектом закону пропонується доповнити чинний закон визначенням терміна „телепродаж”, конкретизувати загальні вимоги до реклами, спонсорства теле- і радіопередач із використанням назв лікарських засобів, медичної техніки, методів профілактики, діагностики, лікування й реабілітації. Передбачається заборонити телепродаж зазначених товарів та послуг і тим самим привести його у відповідність до Європейської конвенції про транскордонне телебачення [1].

110

Як бачимо, на сучасному етапі зроблено досить багато кроків на шляху до інтеграції в європейський інформаційний простір. Проте, на нашу думку, окрім участі України в конференціях, самітах і проголошення програм, планів і стратегій щодо членства в європейському інформаційному просторі, українській владі слід задуматись над розв’язанням проблем, які існують у національному інформаційному просторі на даний момент, а особливо проблем, що постали в сфері інформаційної безпеки й формування іміджу Української держави на міжнародній арені.

Джерела та література:

1. Верховна Рада ратифікувала Європейську Конвенцію про транскордонне телебачення [Електронний ресурс] / Інститут політики. – Режим доступу: <http://polityka.in.ua/info/194.htm>

2. Додонов О. Державна інформаційна політика і становлення інформаційного суспільства в Україні [Електронний ресурс] / О. Додонов. Стратегічна панорама. – 2005. – № 3. – Режим доступу: http://www.niisp.gov.ua/vydanna/panorama/2002_1/08_Inform.pdf

3. Европейская конвенция о трансграничном телевидении [Електронний ресурс] / офіційний сайт Ради Європи. – Режим доступу: <http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/QueVoulezVous.asp?NT=132&CM=1&CL=RUS>

4. Європейська міністерська конференція з питань політики у

сфері засобів масової інформації [Електронний ресурс] / Урядовий портал. – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=14680240&cat_id=32394

5. Закон України „Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів” від 23 вересня 1997 р. [Електронний ресурс] / офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=540%2F97-%E2%F0>

6. Закон України „Про державну таємницю” від 21 січня 1994 р. [Електронний ресурс] / офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=3855-12>

7. Закон України „Про інформаційні агентства” від 28 лютого 1995 р. [Електронний ресурс] / офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=74%2F95-%E2%F0>

8. Закон України „Про інформацію” від 2 жовтня 1992 р. [Електронний ресурс] / офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2657-12>

9. Закон України „Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки” [Електронний ресурс] / офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=537-16>

10. Закон України „Про телебачення і радіомовлення” від 23 грудня 1993 р. [Електронний ресурс] / офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?page=1&nreg=3792-12>

11. Закону України „Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні” від 16 листопада 1992 р. [Електронний ресурс] / офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2782-12>

12. Інформаційна політика України: європейський контекст. – К.: Либідь, 2007. – 358 с.

13. Інформаційне суспільство. Шлях України: Бібліотека інформаційного суспільства. – К., 2004. – 213 с.

14. Інформаційному суспільству України інформаційне законодавство (щодо питань реформування у сфері суспільних інфор-

маційних відносин) (у співавторстві) // Правове, нормативне та метрологічне забезпечення системи захисту інформації в Україні. – К. – 2001. – № 2. – С. 8–12.

15. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. – К.: Україна, 1996. – 36 с.

16. Міжнародне співробітництво України у сфері інформатизації і телекомунікацій. – К.: Укртелеком, 2001. – 447 с.

17. Мовчан Ю., „Східне Партнерство” – новий вимір євроінтеграції чи євроінтеграційний паліатив для України? [Електронний ресурс] / Ю. Мовчан – Режим доступу: <http://www.viche.info/journal/1470/>

18. Офіційний сайт Комітету з питань свободи слова та інформації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua/svo-bodaslova/info.html>

19. План дій Україна – Європейський Союз. – К, 2006. – 52 с.

112 — 20. Постанова Кабінету Міністрів України „Про затвердження Положення про Державний комітет телебачення та радіомовлення України” від 11.07.2007 [Електронний ресурс] / офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=897-2007-%EF&p=1208612226400429>

21. Постанова Кабінету Міністрів України „Про затвердження Положення про Державний департамент з питань зв'язку та інформатизації” від 22.09.2004 [Електронний ресурс] / офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>

22. Стаття 1 Закону України „Про Національну Раду України з питань телебачення і радіомовлення” від 23 вересня 1997 р. [Електронний ресурс] / офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>

23. Стратегія інтеграції України до Європейського Союзу [Електронний ресурс] / офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=615%2F98>

24. The Sixth Framework Programme in Brief [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Європейської комісії. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/research/fp6/index_en.cfm?p=0